

نقش تعاون در توسعه فرهنگی

وظیفه تربیت فرهنگی شرکتهای تعاونی هم در تمدن فردگرای کشورهای پیشرفته و هم در کشورهای در حال توسعه‌ای که هنوز به این مرحله از تمدن نرسیدند مؤثر است. در تمدن فردگرای ممالک صنعتی وظیفه شرکتهای تعاونی این است که نیروهای فردی را جهت مشارکت در فعالیتهای جمعی و برای نیل به همبستگی بسیج نماید و در کشورهای در حال توسعه که روحیه همکاری جمعی هنوز به طور گسترده در طبقات مختلف مردم وجود دارد وظیفه تعاون آن است که افراد را به احساس مسؤولیت آگاه و این احساس را در آنان تقویت نماید.

شرکتهای تعاونی نیروهای فردی و جمعی را که در جهت عکس یکدیگر در حرکتند به وسیله فعالیتهای خود آموزشی و با توجه به تمایلات جمعی با یکدیگر تلفیق و مرتبط می‌سازند و این وظیفه برای کشورهای در حال توسعه حائز اهمیت فراوانی است زیرا در این کشورها اصولاً از فرد برداشتی به غلط می‌شود و از انسانها اصولاً برای نیل به مقاصد و اهداف شخصی سواستفاده به عمل می‌آید از سوی دیگر اندیشه‌های جمعی و گروهی افراد به علت اتکا به سنن و رسوم حاکم بر این جوامع آن چنان شکل حاد و گسترده‌ای را می‌گیرد که به عنوان مانعی به مقابله با نیروهای محرک اقتصادی و اجتماعی می‌پردازد و جلوی پیشرفت و توسعه کشورها را می‌گیرد. در این هنگام اهمیت وظایف تربیتی و فرهنگی نهادهای تعاونی هنگامی بیشتر آشکار می‌شود که به روشهای انجام کار و اصولاً طرز تفکر مردم نسبت به مسأله کار و فعالیت در مناطق روستایی توجه خاصی مبدول گردد در چنین اوضاع و احوالی است که شرکتهای تعاونی با ویژگیهای خاص خود و یا استفاده از آموزش می‌توانند گام فرهنگی مهمی را در زدودن افکار سنتی و دست و پاگیر جوامع در حال توسعه بردارند و موجبات رشد و شکوفایی هر چه بیشتر این کشورها را فراهم سازند.

نقش تعاون در توسعه اقتصادی

جوامع

بی شک هنگامی که بحث توسعه کشورها به میان می‌آید یکی از مهمترین جهات آن و شاید اولین جهتی که ذهن شنونده را به خود جلب می‌نماید توسعه اقتصادی آن کشورها باشد اصولاً تصور کشوری توسعه یافته بدون توجه به رشد اقتصادی غیر ممکن است و همانطور که قبلاً نیز اشاره گردید با وجود آنکه توسعه اصولاً دارای مفهومی کیفی و همه جانبه اعم از سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است اما در بسیاری از مواقع به دلیل نقش و جایگاه مهمی که رشد اقتصادی

در فرایند توسعه کشورها دارد رشد اقتصادی و توسعه کشور به صورت مترادف

منبع اشتغال و درآمد و بهره‌وری پایین در بخشهای مختلف اقتصادی می‌باشند. اینک به بررسی اجمالی نقش تعاون در توسعه اقتصادی و آثاری که این بخش روی هر کدام از ویژگیهای فوق دارا می‌باشد که می‌تواند گامی در جهت توسعه و رشد اقتصادی این کشورها باشد می‌پردازیم

تعاونیها

محور توسعه کشورهای جهان سوم

به کار (نقش تعاونیها در توسعه سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، می‌رود.

علت نقش مهم اقتصادی کشورهای در حال توسعه

تعاون در فرایند توسعه جوامع نیز باید معطوف به توسعه اقتصادی آن جوامع باشد و غالباً نیز تاکید بر روی ویژگیهای اقتصادی شرکتهای تعاونی است

ویژگیهای دیگر تعاونیها از قبیل توسعه سیاسی، اجتماعی و فرهنگی که شرح آنها گذشت دارای اهمیت ثانوی هستند هر چند که به نوبه خود بسیار مهم و اثرگذار در توسعه و زمینه و بستر رشد اقتصادی جوامع می‌باشند.

همانگونه که در بحث توسعه بیان گردید مهمترین ویژگی کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه پایین بودن تولید داخلی، سطح پایین اشتغال و وجود بیکاری آشکار و پنهان فراوان، توزیع نابرابر درآمدها و کمبود سرمایه می‌باشد و کشاورزی به عنوان مهمترین

● احمد پویش* - حسین جمشیدی*

باید یادآوری. ● قسمت دوم شود که تمام این ویژگیهازنجیروار بهم مربوطند مثلاً اگر کمبود و مشکل سرمایه در این کشورها حل شود بسیاری از معضلات و مشکلات از قبیل کمبود تولید، بیکاری و...حل خواهد شد

وظایف و نقش شرکتهای تعاونی در تولید (با تکیه بر تولیدات کشاورزی و تولید صاحبان حرف و صنایع)

هدف سیاست توسعه قبل از هر چیز معطوف به افزایش تولید داخلی و ملی است و به همین جهت هر نوع اقدامی که در چارچوب برنامه‌های توسعه اقتصادی به عمل می‌آید باید متوجه نیل به این اهداف باشد در همین راستا و توجه به مسأله تولید است که سهم شرکتهای تعاونی و مخصوصاً تعاونیهای تولیدی در توسعه اقتصادی اهمیت می‌یابد که به موازات آن باید به وظایف بازاریابی و فروش شرکتهای تعاونی و مصرف توجه کافی مبذول گردد.

نوع و حجم تولید در اقتصاد ملی یک جامعه نه فقط بستگی به فراهم بودن عوامل تولید دارد بلکه قبل از هر چیز به بسیج این عوامل در جهت مقاصد تولیدی و ایجاد هماهنگی بین آنها مربوط می‌شود و شرکتهای تعاونی تولیدی می‌توانند نقش بسیار مهمی را ایفا نمایند که بالتبع افزایش تولید باعث ایجاد اشتغال، رونق اقتصادی و شکوفایی هر چه بیشتر اقتصاد خواهد شد شرکتهای تعاونی می‌توانند با تجمع سرمایه‌های اندک مردم، حمایتها و تسهیلات مالی دولت سرمایه‌های پراکنده و سرگردان جامعه را با استفاده از منابع و امکانات بالقوه فراوان موجود در کشور در خدمت تولید و اقتصاد کشور در آورند که انجام این کار از توان تک تک افراد جامعه خارج است. در بررسی نقش تعاونیهای تولیدی در تولید و نتیجتاً توسعه لازم است که تعاونیهای تولید کشاورزی و تعاونیهای تولیدی حرف و صاحبان صنایع را مورد بررسی قرار دهیم. چنانچه به وضعیت مالکیت زمینهای کشاورزی در ممالک رو به رشد توجه کنیم ملاحظه می‌گردد که هنوز در بسیاری از این کشورها سیستم فئودالیستی صرف در بخش کشاورزی حکمفرماست به طوری که عده قلیلی صاحب بیشترین زمینهای کشاورزی و حاصلخیز می‌باشند و عده زیادی از مردم فقط درصد کم و واحدهای کوچکی از زمینها را در اختیار دارند. مثلاً در هندوستان ۴/۵ درصد از زمین داران بزرگ حدود ۳۵ درصد از

زمینهای زراعی حاصلخیز را دارا می‌باشند.

در اندونزی در مهمترین منطقه کشاورزی این کشور یعنی جاوه غربی ۸۵ درصد از زارعین مالک واحدهایی هستند که دارای وسعتی بین ۴۰ تا ۰/۸ هکتار است از طرفی از آنجایی که قانون تقسیم ارث، تقسیم اراضی را مجاز دانسته و زارعین نیز تعلق خاطر زیادی نسبت به اراضی موروثی خود دارند لزوماً با افزایش جمعیت تقسیم بیشتر و جزئی‌تر اراضی مزروعی اجتناب‌ناپذیر خواهد بود.

در نتیجه زمینهای کشاورزی که مهمترین بخش اشتغال و تولید در اکثر کشورهای در حال توسعه است کوچک و کوچکتر خواهند شد که این واحدهای کوچک از طرفی باعث افزایش هزینه تولید نسبت به مقیاس شده و باعث بهره برداری غارتگرانه از زمین می‌شود که سرانجام منجر به کاهش تولید خواهد شد و از طرفی دیگر کوچک بودن واحدهای زراعی و ترکیب شیمیایی و فیزیکی خاص زمین در بسیاری موارد حتی استفاده از ماشین‌آلات و وسایل مکانیزه کشاورزی و انجام عملیات به زراعی را غیرممکن می‌سازد که این نیز به نوبه خود سبب کاهش تولید می‌گردد.

از سوی دیگر مسأله کمبود سرمایه و عدم توانایی در تأمین اعتبارات مورد نیاز نیز از ویژگی اساسی توسعه نیافتگی در بخش کشاورزی است. کشاورزان معمولاً در موقعیتی نیستند که بتوانند با نیروها و امکانات محدود خود موفق به مکانیزه نمودن کشاورزی خویش شوند به همین علت فعالیت آنها محدود به استفاده از روشهای بسیار ابتدایی و ارزان می‌شود. از سوی دیگر کشاورزان به دلیل نداشتن حداقل سرمایه و قدرت مالی و همچنین تأمین معاش روزمره خود و خانواده‌شان و برای انجام عملیات بهزراعی در مراحل مختلف کاشت، داشت و برداشت مجبورند که محصول خویش را به بهای اندک پیش فروش نمایند که در این میان عده‌ای سودجو و فرصت طلب با در اختیار قرار دادن پول ناچیز اما با بهره بالا عملاً محصولات کشاورزان را به قیمت

ناچیز پیش خرید می‌نمایند. بنابراین کشاورزان با تشکیل تعاونیهای کشاورزی و همچنین تعاونیهای اعتبار اولاً می‌توانند با دریافت تسهیلات از دولت به مکانیزاسیون کشاورزی خویش مبادرت ورزند و در صورت نیاز فصلی به اعتبار، وام دریافت نموده و دست ریاخواران و کسانی که محصولات آنان را به بهای کم پیش خرید می‌نمایند کوتاه نموده و منافع حاصل از تلاش و دسترنج کشاورزان در اختیار خودشان قرارگیرد که نتیجتاً سبب بهبود وضع معیشتی و اقتصادی کشاورزان خواهد شد.

همچنین اگر کشاورزان در قالب تعاونی زمینهای کوچک خویش را یکپارچه نمایند امکان بهره‌برداری از ادوات مکانیزه کشاورزی در آنها بیشتر می‌شود و همچنین هزینه تولید به خاطر مساحت بیشتر و صرفه جوییهای ناشی از مقیاس کاهش یافته و نتیجتاً بهره‌وری بیشتر را به دنبال خواهد داشت.

شرکتهای تعاونی بدون آنکه خللی یا زبانی به اصل آزادی فردی وارد نمایند تغییرات سازمانی فنی دامنه داری را در بخش کشاورزی موجب می‌گردند و باعث یکنواخت نمودن تقاضای تعداد زیادی از واحدهای تولید کوچک شده که نه تنها منجر بهبود وضع و تدارک نیازمندیهای همگانی منجر می‌شود بلکه از این طریق خرید مناسب وسایل و ادوات تولیدی نیز ممکن می‌گردد.

از سوی دیگر عضویت در تعاونیها منجر به یکنواخت سازی عرضه محصولات کشاورزی شده که این امر منجر به ثبات در قیمتهای محصولات و بازاریابی بهتر خواهد شد. همچنین کشاورزان می‌توانند با دریافت تسهیلات و ایجاد انبارها و سیلوهای مناسب و از طرفی اخذ وام از تعاونیهای اعتبار اولاً مانع از هدر رفتن میزان زیادی از محصولات شوند و ثانیاً تنظیم قیمتها را که تا حدود زیادی تابع قانون عرضه و تقاضاست خود در دست بگیرند.

تعاونیها به جهت نقشی که در بازاریابی و فروش محصولات دارند نیز می‌توانند برای کشاورزان بسیار مفید واقع شوند. افزایش تولید از طریق تجهیز

تعاونی روستاییان در فصول بیکاری ضمن غلبه بر بیکاری آشکار و پنهان می‌توانند زندگی روستایی و روستائینی متنوع‌تر و پردرآمدتری داشته باشند. صنعتی شدن بر مبنای تعاونی در کشورهای در حال توسعه اگر قرار باشد تعاونیها به مدت طولانی قابلیت و کارایی خود را حفظ نمایند موکول به مدرنیزه نمودن کامل صنایع کوچک خواهد بود که نیل به این منظور از طریق تعاونیها بیشتر امکان‌پذیر خواهد بود.

حمایت از صنایع کوچک روستایی مالیاتهای سنگینی بر فرآورده‌های مشابه که به وسیله واحدهای صنعتی بزرگ تولید می‌گردد وضع می‌شود و از طرفی صنایع کوچک روستایی در هند، چین و پاکستان از امتیازات خاصی از اعتبارات دولتی و تسهیلات بهره‌مند می‌گردند. هر دو کشور امیدوارند به این ترتیب بر مشکل بیکاری از طریق استقرار واحدهای صنعتی کوچک در روستاها از فرار و مهاجرت روستاییان به شهرها و از

سرمایه و عوامل دیگر تولید تا هنگامی که مسائل مربوط به بازاریابی و فروش محصولات روشن نشده باشد نمی‌تواند تأثیر چندانی در توسعه اقتصادی داشته باشد زیرا یکی از عواملی که می‌تواند زمینه انباشت سرمایه را فراهم کند بازار و مبادله است که در واقع از اصول اساسی توسعه است.

در کشورهای در حال توسعه تولید کنندگان از وضع بازارهای داخلی بی‌اطلاعند تا چه رسد به امکانات فروش در بازارهای خارجی، در نتیجه رشته‌های ارتباطی بین اقتصاد روستا و بازارهای فروش در دست تجار و دلان و واسطه‌ها و گاه‌ها کمپانی‌های خارجی قرار می‌گیرد آنها از طرفی تولید تولیدکنندگان را با بهای کم خرید و از طرفی کالاهای وارداتی و مورد نیاز تولید کنندگان را با قیمت‌گزافی به آنان می‌فروشند. در چنین شرایط و اوضاع و احوالی است که کشاورزان از طریق تشریک مساعی و تجمع در شرکتهای تعاونی و اتحادیه‌ها خواهند توانست خود را به توزیع و فروش فرآورده‌های تولیدی اقدام و دست واسطه‌ها را کوتاه سازند. به این ترتیب با تشکیل این شرکتها نه فقط تولیدات تولید کنندگان با قیمتی بهتر عرضه می‌شود بلکه در میزان تولیدی و کیفیت محصولات نیز می‌توانند نقش مؤثر ایفا نمایند اعمال چنین وظیفه‌ای از جانب شرکتهای تعاونی موجب اداره و بهره‌برداری با صرفه‌تر از واحدهای تولیدی شده و چون درآمد حاصل از انجام این معاملات نصیب شرکتها و مجدداً خود اعضا می‌شود و این امر موجب سرمایه‌گذاری بیشتر می‌گردد.

نقش شرکتهای تعاونی در سرمایه‌گذاری

گفتیم که یکی از مهمترین موانع توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه کمبود سرمایه است که در این خصوص و نقش سرمایه به اجمال سخن گفتیم حال بینیم شرکتهای تعاونی از این لحاظ چه نقشی را می‌توانند ایفا نمایند و چه اقداماتی را در این زمینه انجام می‌دهند. الف - قبلاً بیان کردیم که میزان سرمایه در کشورهای در حال توسعه کم است و همین سرمایه که نیز به دلیل نبود فرهنگ سرمایه‌گذاری صرف فعالیت‌های غیراقتصادی می‌شود شرکتهای تعاونی از طریق آموزش اعضا و ایجاد زمینه سالم اقتصادی قادرند در میزان مصرف افراد و در نتیجه در میزان پس‌انداز دخالت نموده و اعضا را در این خصوص راهنمایی نمایند و از صرف درآمدهای افراد در

هم‌گسختگی بیوندهای اجتماعی آنان جلوگیری نمایند با نگاهی واقع بینانه می‌توان دریافت که این کار (ایجاد واحدهای صنعتی کوچک در روستاها) برای کشور ایران که از بیکاری و فقر در روستاها و مهاجرت رنج می‌برند نیز نسخه خوبی است.

از طرفی حرف و صنایع کوچک که از ارکان اصلی اشتغال در جوامع روستایی و کمتر توسعه یافته‌اند به دلیل عدم توان رقابت با صنایع ماشینی و پیشرفته بتدریج مقام و موقعیت خود را در بازار از دست می‌دهند. چنانچه این صنایع بتوانند از طریق ایجاد واحدهای بزرگتر در قالب تعاونیها موقعیت خویش را بهبود بخشند. از طرفی در حل مشکل اشتغال که مشکل تقریباً تمامی کشورهای در حال توسعه است نیز نقش ایفا نمایند. از طریق توسعه این حرف و صنایع در قالب تشکیلات

شرکتهای تعاونی صاحبان حرف و صنایع و نقش آنها در تولید

اصولاً ماهیت سیاست توسعه ایجاب می‌کند که قبل از همه در زمینه صنعت و صنعتی شدن مراحل مختلف اقتصادی در سطحی وسیع و گسترده اقدامات سریعی صورت گیرد و به توسعه بخشهای تولیدی مستمرکز اقدام شود که مستلزم سرمایه‌گذاری می‌باشد. در هندوستان به منظور پیشبرد و

جهت هزینه‌های مصرفی و تشریفاتی تا حدود زیادی جلوگیری نموده و آنان را به پس انداز و ذخیره درآمدهای مازاد بر مصرف تشویق و ترغیب نمایند.

ب - شرکتهای تعاونی می‌توانند وجوه اندک پس انداز شده را در یک صندوق مستمرکز و با انجام عملیات بانکی و اعتباری موجبات سرمایه‌گذاری و بکار انداختن وجوه اعم از سرمایه‌گذاری مستقیم توسط شرکت و یا روستاییان در تولید گردد.

اصولاً در مناطق روستایی اعتماد افراد به شرکتهای تعاونی بیش از اعتماد آنان به بانکها و موسسات اعتباری است. بنابراین در کشورهای در حال توسعه امید فراوانی است تا منابع اندک مخصوصاً در جوامع روستایی از طریق شرکتهای تعاونی بسیج شود و بدین وسیله تسهیلات لازم جهت تامین اعتبار مورد نیاز اقتصاد روستایی فراهم می‌گردد.

ج - به لحاظ اطلاع کاملی که تعاونیها از موقعیت اقلیمی و اقتصادی حوزه عمل خود دارند در آنچنان وضعی هستند که می‌توانند عوامل تولید را به نحو مطلوبی با یکدیگر ترکیب و در نتیجه هماهنگ ساختن نیروها و امکانات موجود، حداکثر بهره‌برداری را از سرمایه‌گذاری انجام یافته به عمل آورند که این امر خود سبب کاهش هزینه‌های تولید و در نتیجه افزایش درآمد و سود شرکت و ذخیره‌های آن گسردیده که متعاقباً در راه سرمایه‌گذاری بیشتر و مفید به کار خواهد رفت.

د - شرکتهای تعاونی می‌توانند رابطه سالمی بین اعضا و موسسات اعتباری مسجود در کشور از لحاظ رفع نیازمندیهای اعتباری اعضا برقرار نموده بدین معنا که وامهای کوتاه مدت و یا طولی‌المدت از سازمانهای اعتباری خصوصی و یا دولتی اخذ و آن را برای امور تولید در اختیار اعضا قرار دهند. بدیهی است که شرکتهای قادرند تضمین مطمئن‌تری برای مؤسسات وام‌دهنده باشند و هم اینکه با پرداخت وام از طریق شرکت، دست وام‌دهندگان خصوصی و بار سنگین بهره‌های طاقت فرسا از طبقه تولیدکننده کوتاه خواهد شد که صرفه

جویی حاصله در بهره‌ها مجدداً جهت سرمایه‌گذاری بکار برده می‌شود.

ه - شرکتهای تعاونی می‌توانند از یک سو خود راساً اقدام به سرمایه‌گذاری (با استفاده از تجمع پس‌انداز اندک اعضا) نموده و از سوی دیگر اعضا را به سرمایه‌گذاری تشویق و آنان را در این مسیر هدایت نمایند.

تعاونیها و نقش آن در ایجاد اشتغال

یکی از مهمترین معضلات و ویژگیهای مشترک کشورهای در حال توسعه وجود بیکاری آشکار و پنهان است دلیل این امر نه تنها رشد شتابان جمعیت، بلکه عدم هماهنگی بخش صنعت و مولد و اشتغالزا با نیازهای جامعه و سرمایه‌گذاری کم برای جذب این نیروهای کار به هرز رفته و سرگردان است به غیر از این جمعیت بیکار غیر ماهر مشکل افراد تحصیلکرده و بیکار نیز مطرح است که به دلیل خشکی و عدم انعطاف ساختار اقتصادی کشور و فقدان سیستم برنامه ریزی نیروی انسانی نتوانسته‌اند شغلی برای خویش بیابند بر طبق آمارهای موجود در کشورها ما حدود ۳ میلیون بیکار وجود دارد که با احتساب بیکاریهای پنهان و فصلی و افرادی که در مشاغل کاذب فعالیت دارند رقم واقعی بسیار بیشتر از رقم فوق است و هر ساله نیز بر تعداد بیکاران افزوده می‌شود از طرفی به علت محدودیت سرمایه داخلی و نبود سرمایه گذاری لازم خارجی و عوامل متعدد دیگر امکان جذب و اشتغال این بیکاران لااقل در کوتاه مدت وجود ندارد.

به همین خاطر یکی از دغدغه‌های مهم دولت و مسؤولین مسأله اشتغال است که در برنامه سوم و چهارم توسعه برای رفع این معضل حساب ویژه‌ای شده است. همانظوری که در مبحث نقش تعاون در تولید بیان گردید تشکیل تعاونیها و بویژه تعاونیهای تولیدی و خدماتی در چنین شرایطی می‌توانند با استفاده از تجمع سرمایه‌های اندک و حمایت و تسهیلات دولتی فرایند تولید و رشد اقتصادی را شتاب دهند و تا حدودی مشکل اشتغال را مرتفع نمایند. تعاونیها با توجه با ویژگیهای خاص

اجتماعی و اقتصادی خود می‌توانند به امر ایجاد اشتغال مبادرت نمایند لذا یکی از مهمترین برنامه‌های وزارت تعاون تشویق جامعه به مشارکت در امور اقتصادی قرار گرفته است تا با ترویج روشهای تعاونی در بین بیکاران جویای کار و فاقد سرمایه و امکانات ضمن کوچک نمودن حجم و دخالت دولت در امور، آنان را به ایجاد تشکلهای تعاونی و اشتغالزا هدایت نماید. به منظور نیل به این هدف در بین اقشار مختلف جامعه و تقویت روحیه تعاون راههای متفاوتی وجود دارد که از جمله می‌توان به جذب سرمایه‌های راکد و سرگردان برای استفاده در طرحهای عمرانی و اقتصادی و نیز پرداخت وام و تسهیلات سهل‌الوصول و با شرایط و امتیازات ویژه به صاحبان حرف و مشاغل تولید، توزیعی و خدماتی که باعث ایجاد اشتغال در جامعه و بالا رفتن سطح تولید داخلی و افزایش درآمد ملی می‌شود. اشاره کرد.

تعاون و برنامه پنجساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور

از آنجایی که تعاون و اقتصاد تعاونی یکی از بخشهای سه گانه اقتصاد جمهوری اسلامی ایران است و با توجه به اهمیت و نقش بالنده اقتصاد تعاونی در رفع تبعیض و بی عدالتی‌های اجتماعی و رفع محرومیت و ایجاد اشتغال و سرمایه‌گذاری در برنامه پنجساله چهارم توسعه کشور از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

اهداف توسعه کیفی بخش تعاونی در برنامه پنجساله چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی کشور

- ۱- ترویج و توسعه مشارکتهای مردمی، فرهنگ کار جمعی و روحیه مسؤولیت پذیری در قالب تشکلهای تعاونی در سطح جامعه
- ۲- ایجاد اشتغال جدید و پایدار در جامعه با استفاده از منابع مردمی و حمایتهای دولت در جهت اجرای اصل ۴۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و کاهش مشکل بیکاری در جامعه
- ۳- کمک به اصلاح ساختارهای توزیع

به ۱۸۰ هزار واحد در سال ۱۳۸۸، این افزایش موجب خواهد شد تا سهم بخش تعاونی در بازار مسکن از ۷٪ در سال ۱۳۸۳ به ۱۳٪ در سال ۱۳۸۸ افزایش یابد.

۸- افزایش سهم بخش تعاونی در صادرات غیرنفتی از ۹/۶٪ در سال ۱۳۸۳ به ۳۹٪ در سال ۱۳۸۸ و افزایش سهم صندوق تعاون در تامین تسهیلات مورد نیاز تعاونیها از ۸ درصد در سال ۱۳۸۸ به ۳۱ درصد در سال ۱۳۸۸

الزامات تحقق اهداف تعاون در برنامه

پنجساله چهارم توسعه

الف - توجه بیشتر به سهم فعالیتهای بخش تعاونی از طریق تعیین سهم بخش تعاون در لوابج بودجه

ب - ایجاد تعادل در حمایتهای دولتی بین سه بخش اقتصادی (دولتی، خصوصی، تعاونی)

ج - افزایش سهم بخش تعاونی از طریق پرداخت تسهیلات ارزان قیمت بانکی و اعطای اعتبارات جهت تقویت بنیه مالی تعاونیها

۳- افزایش فرصتهای شغلی در بخش تعاونی به میزان ۸۸۸ هزار نفر، این افزایش موجب خواهد شد تا نسبت شاغلان بخش تعاونی به شاغلان کل کشور از حدود ۳ درصد در پایان ۱۳۸۳ به حدود ۶/۴ درصد در پایان ۱۳۸۸ ارتقاء یابد.

۴- افزایش سهم سرمایه گذاری بخش تعاونی در سرمایه گذاری کل کشور از ۳/۳٪ در سال ۱۳۸۳ (با رشد متوسط سالیانه ۴۰٪) به ۱۰٪ در سال ۱۳۸۸ و به ۵۰٪ در سال ۱۴۰۴ (با رشد متوسط سالیانه ۲۷٪)

۵- افزایش ضریب نفوذ بخش تعاونی در سرمایه گذاریهای جامعه هشت دهک اول از ۲۲ درصد در سال ۱۳۸۳ به ۲۸٪ در سال ۱۳۸۸ و به ۹۰٪ در سال ۱۴۰۴

۶- افزایش ضریب نفوذ تعاونیهای مصرف در تامین کالاهای سبد خانوار از ۲۶٪ در سال ۱۳۸۳ به ۴۸٪ در سال ۱۳۸۸

۷- افزایش تعداد واحدهای مسکونی واگذار شده سالانه به اعضای تعاونیهای مسکن از ۴۰ هزار واحد در سال ۱۳۸۳

کالا و خدمات به حداقل رساندن واسطه ها بین تولیدکنندگان و مصرفکنندگان با کمک مسؤولان بازرگانی کشور و استفاده از منابع مردمی
 ۴- کاهش فقر و بسط عدالت اجتماعی
 ۵- بهره گیری بیشتر و بهتر از منابع و امکانات و بهره وری بیشتر کار و سرمایه در شرکتها و اتحادیه های تعاونی
 ۶- جلب مشارکت بیشتر مردم در اداره بنگاههای اقتصادی قابل واگذاری دولت و حمایت از تشکلهای تعاونی
 ۷- ترویج فرهنگ کار و تولید بیشتر و مصرف بهینه منابع و پس اندازهای مختلف مردمی

اهداف توسعه کمی بخش تعاون برنامه پنجساله چهارم توسعه

۱- افزایش تعداد شرکتهای تعاونی از ۱۰۰ هزار شرکت در پایان سال ۱۳۸۳ به ۲۰۰ هزار شرکت در پایان سال ۱۳۸۸
 ۲- افزایش تعداد اعضای شرکتهای تعاونی از ۱۴ میلیون عضو در پایان سال ۱۳۸۳ به ۲۲/۹ میلیون عضو در پایان سال ۱۳۸۸

شاخصهای کمی بخش تعاونی در برنامه چهارم به تفکیک انواع تعاونیها

انواع تعاونیها		تعداد تعاونی	تعداد اعضاء	اشتغال	سرمایه گذاری	تسهیلات مورد نیاز
		تعداد	تعداد	تعداد	میلیارد ریال	میلیارد ریال
هدف اشتغالی	کشاورزی	۳۲۰۰۰	۲۲۸۰۰۰	۱۹۰۰۰	۲۱۰۰۰	۱۰۷۵۰
	صنعتی	۲۵۰۰۰	۱۷۴۰۰۰	۱۴۵۰۰	۱۴۱۰۰	۱۰۰۷۵
	محلی	۱۰۰۰	۶۰۰۰	۵۰۰۰	۶۰۰	۴۵۰
	خدمات مولد	۳۲۰۰۰	۱۹۲۰۰۰	۱۶۰۰۰	۱۲۸۰۰	۹۶۰۰
	جمع	۹۰۰۰۰	۶۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۴۸۵۰۰	۳۶۳۷۵
هدف ارتقاء رقابت پذیری بنگاههای کوچک و متوسط	تولید کنندگان بخش کشاورزی	۱۰۰۰	۲۰۰۰۰۰	۵۵۰۰۰	۹۰۰۰	۵۴۰۰
	تولید کنندگان بخش صنعت و معدن	۱۰۰۰	۴۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰	۱۲۴۰۰	۷۳۸۰
	تولید کنندگان فرش	۵۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰	۱۲۰۰	۷۲۰
	وسایع دستی	۱۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۲۰۰۰	۵۰۰	۳۰۰
	مشاغل حمل و نقل	۵۰۰	۵۰۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰	۱۸۰
	مشاغل خدماتی	۵۰۰	۵۰۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰	۱۸۰
	صنوف	۴۵۰۰	۸۰۰۰۰۰	۱۴۰۰۰	۲۳۵۰۰	۱۴۱۰۰
هدف گسترش مالیکت و تامین نوازا	مصرف	۲۰۰	۲۷۰۰۰۰۰	۵۰۰۰	۱۵۰۰	۷۵۰
	مسکن	۵۲۰۰	۶۰۰۰۰۰	۱۶۵۰۰	۷۰۰۰۰	۳۵۰۰۰
	اعتباری و بانکه	۵۰	۱۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰	۴۳۰۰	۲۱۵۰
	مرز نشینان	-	۳۵۰۰۰۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰	۱۰۰
	سرمایه گذاری چند منظوره	۵۰	۶۰۰۰۰۰	۶۲۰۰۰	۱۹۰۰۰	۹۵۰۰
جمع کل	۱۰۰۰۰۰	۸۹۰۰۰۰۰	۸۸۸۰۰	۱۶۷۰۰۰	۹۷۹۷۵	

توزیع بخشی سرمایه گذاری و اشتغال در بخش تعاونی طی برنامه چهارم

بخش	سرمایه گذاری میلیارد ریال	اشتغال نفر	سهم از کل بخش گذاری بخش خصوصی درصد	سهم از کل اشتغال بخش تعاونی درصد	سهم از کل سرمایه گذاری کشور در بخش مربوط درصد	سهم از کل اشتغال کشور در بخش مربوط درصد
کشاورزی	۳۴۰۰	۲۲۵۰۰	۲۰/۳	۲۵/۳	۴۰/۷	۶۱
نفت و گاز	۱۰۰۰	۴۰۰	۰/۶	۰/۰۴۵	۰/۸	۶
صنعت و معدن	۵۵۰۰	۲۷۰۰۰	۳۲/۹	۳۰/۴	۱۲/۳	۲۰/۹
آب و برق	۱۰۰۰	۲۶۰۰	۰/۶	۰/۲۹	۴/۸	۶
ساختمان	۱۵۰۰	۱۶۵۰۰	۹	۱۸/۶	۱۲/۳	۱۷/۸
حمل و نقل و انبارداری	۱۰۰۰	۴۷۰۰۰	۶	۵/۳	۲/۵	۸/۱
ارتباطات	۱۰۰۰	۲۷۰۰۰	۶	۳	۹/۹	۳۸
خدمات بازرگانی رستوران و هتلداری	۲۵۰۰	۹۰۰۰۰	۱۵	۱۰/۲	۹/۷	۹/۷
خدمات عمومی و اجتماعی	۱۱۰۰	۴۶۰۰۰	۶/۶	۵/۲	۹/۲	۲۲/۴
خدمات پولی و مالی و سایر	۵۰۰۰	۱۵۰۰۰	۳	۱/۷	۱	۲۳
جمع	۱۶۷۰	۸۸۸۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۸	۱۹/۸

میزان سرمایه گذاری در بخش تعاونی طی سالهای برنامه چهارم

بخش	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	دوره ۸۴-۸۸
کشاورزی	۳۶۶۵	۴۶۸۱	۶۳۱۱	۸۳۴۹	۱۰۹۹	۳۴۰۰۰
نفت و گاز	۱۰۸	۱۳۸	۱۸۶	۲۴۵	۳۲۳	۱۰۰۰
صنعت و معدن	۵۹۲۳	۷۵۷۰	۱۰۱۹۹	۱۳۵۱۴	۱۷۷۹۴	۵۵۰۰۰
آب و برق	۱۰۸	۱۳۸	۱۸۶	۲۴۵	۳۲۳	۱۰۰۰
ساختمان	۱۶۱۶	۲۰۶۵	۲۷۸۵	۳۶۸۳	۴۸۵۱	۱۵۰۰۰
حمل و نقل و انبارداری	۱۰۸۰	۱۳۸۰	۱۸۶۰	۲۴۵۰	۳۲۳۰	۱۰۰۰۰
ارتباطات	۱۰۸۰	۱۳۸۰	۱۸۶۰	۲۴۵۰	۳۲۳۰	۱۰۰۰۰
بازرگانی رستوران هتلداری	۲۶۹۵	۳۴۴۳	۴۶۴۱	۶۱۳۸	۸۰۸۳	۲۵۰۰۰
خدمات عمومی و اجتماعی	۱۱۸۵	۱۵۱۵	۲۰۴۲	۲۷۰۱	۳۵۵۷	۱۱۰۰۰
خدمات بیمه مالی و سایر	۵۴۰	۶۹۰	۹۳۰	۱۲۲۵	۱۶۱۵	۵۰۰۰
جمع	۱۸۰۰	۲۳۰۰	۳۱۰۰۰	۴۱۰۰۰	۵۴۰۰۰	۱۶۷۰۰۰

د - تعیین حدود فعالیت‌های سه بخش اقتصادی

ه - همکاری وزارتخانه‌ها و سایر دستگاه‌های دولتی در اختصاص سهمی از فعالیت‌های زیربسط وامکانات برای توسعه تعاونیها با هماهنگی وزارت تعاون

و - تمرکز ارائه خدمات و پشتیبانی از تعاونیها از جمله تأمین نهاده و مواد اولیه و ماشین‌آلات

ز - افزایش سهم بخش تعاون در شبکه توزیع کشور با هدف شکستن انحصارات در این زمینه

ح - اعمال سیاست‌های حمایتی در دریافت مالیات از تعاونیها (معافیت‌های مالیاتی)

در جسد اول میزان پیش‌بینی سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال در بخشهای مختلف تعاونی در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور به تفکیک هر بخش بیان گردیده است که اهمیت بخش تعاون را در سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال در جریان برنامه چهارم توسعه نشان می‌دهد.

نتیجه‌گیری

۱- تعاونیهای واقعی و مطلوب داری جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی می‌باشند بنابراین می‌توانند به برنامه ریزی جنبه انسانی داده و آن را منطبق با احتیاجات و آرمانهای مردم نمایند. تعاونیها کوشش می‌کنند در برنامه‌های توسعه عمومی ملاحظاتی انسانی و بشری را از نظر دور ندارند و به این ترتیب از اثرات زیانبخش پیشی گرفتن توسعه صنعتی و اقتصادی از توسعه اجتماعی جلوگیری به عمل می‌آورند.

۲- تعاونیها می‌توانند احتیاج به مداخله دولت را در امور اقتصادی کاهش دهند و با کوچکتر نمودن حجم دولت از طریق توسعه و بسط تعاونیها باری که بر دوش دولت نهاده شده را سبکتر نمایند.

۳- تعاونیها به عنوان سازمانی متعلق به مردم سیاست‌های مربوط به توسعه کشور را تفسیر کرده و به مورد اجرا می‌گذارند. به طور کلی در اغلب موارد تعاونیها

وسيله‌ای به شمار می‌روند که به کمک آن تعداد زیادی از مردم کشور می‌توانند در برنامه ریزی اقتصادی مشارکت نمایند.

۴- تعاونیها با طرز عمل خاص خود در توزیع سود می‌توانند به توزیع عادلانه درآمد کمک نموده و آن را فراگیر سازند

۵- تعاونیها می‌توانند نقش رابط و واسطه بین مردم و دولت را ایفا نمایند. دولت برای آنکه بتواند خواسته مردم را بهتر بشناسد محتاج تماس نزدیک و مؤثر با آنهاست و این تماس را به صورت مؤثر، حقیقی و واقعی تعاونیها می‌توانند برقرار نمایند.

۶- در تعاونیها و سازمانهای تعاونی یک نوع انضباط اجتماعی وجود دارد که افراد با آسودگی خاطر به آن تن در می‌دهند و ریسک سرمایه‌گذاری مردم نیز کاهش می‌یابد.

۷- نکته دیگر اینکه مالکیت غالب تعاونیها یک نوع مالکیت بومی و محلی است تعاون بخشی از فعالیت‌های اقتصادی را تشکیل می‌دهد که سرمایه‌های بیگانه نمی‌توانند در آن نفوذ بیجا نموده و از آن طریق منافع حاصله را به خارج منتقل نمایند. در نتیجه منافع حاصله در چرخه اقتصادی همان مملکت قرار گرفته و منجر به سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال بیشتر شده و شکوفایی و توسعه هر چه بیشتر اقتصاد آن جامعه را موجب می‌گردد.

۸- تعاون وسیله‌ای مناسب برای فعالیت دموکراتیک مردم در توزیع عادلانه‌تر در آورد در کشورهای در حال توسعه و تعیین مناسبات این کشورها با کشورهای توسعه یافته است.

۹- به طور خلاصه موسسات تعاونی اگر از مدیریت صحیح و اصل نظارت دموکراتیک برخوردار باشند بهترین راه شرکت توده مردم در فعالیت‌های عمرانی می‌باشند و می‌توانند با استفاده از حمایت‌های دولت و تجمیع پس اندازهای اندک جامعه مردم را در سرمایه‌گذاریها شرکت نموده و احساس مسؤولیت مردم را نسبت به شرکتها و سرمایه‌های عمومی که در حقیقت متعلق به خود آنهاست برانگیخته و بدینوسیله گام اساسی و مهمی را در سرمایه‌گذاری و رفع معضلات

بیکاری و افزایش تولید ملی که نهایتاً منجر به شکوفایی و توسعه اقتصاد ملی می‌شود بردارند.

پیشنهادات

با توجه به آنچه که از ابتدا بیان کردیم گرچه تردیدی در لزوم و اهمیت هر کدام از انواع تعاونیها برای پیشرفت و توسعه کشورهای در حال توسعه و خصوصاً جوامع روستایی وجود ندارد با این حال عوامل متعدد داخلی و خارجی محدودیتهایی را در کار پیشرفت تعاون بوجود می‌آورند بی تفاوتی و بی اطلاعی بعضی اعضا، کمبود دانش و مهارتهای فنی و تخصصی، نهادینه نشدن فرهنگ تعاون در بین بعضی مردم، مشکلات مدیریتی، رقابت موسسات خصوصی واسطه‌ها، مشکلات متنوع سازمانی، کمبود سرمایه و نقدینگی از چالشهای جدی فرآوری تعاونی‌هاست که حل همه این مشکلات به تنهایی از عهده شرکتهای تعاونی خارج است.

حاصل این معضلات تنها از طریق اقدامات وسیع در سطح ملی و بین‌المللی و حمایت‌های دولت امکان‌پذیر خواهد بود. باید قوه محرکه و انگیزه لازم برای اشاعه و ترویج اندیشه تعاونی از طریق عوامل بیرونی ایجاد گردد. به همین جهت دولت نیز در اکثر کشورهای در حال توسعه در تشکیل و توسعه تعاونیها بودن آنکه به ماهیت دموکراتیک تعاونیها لطمه‌ای وارد نماید دخالتی مؤثر می‌نماید. در این زمینه و با توجه به نقش مهم و حساسی که تعاونیها در فرایند توسعه کشورها ایفا می‌نمایند توجه به این نکات حائز اهمیت است:

۱- تقویت روحیه تعاونی‌میتنی بر خودیاری و احساس مسؤولیت باید هر چه بیشتر مورد توجه قرار گیرد و نسبت به اشاعه افکار و اندیشه‌های تعاونی از طریق مطبوعات و وسایل ارتباط جمعی اقدامات مؤثری صورت گیرد زیرا به اعتقاد بسیاری از کارشناسان فرهنگ تعاون در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و از جمله کشور ما هنوز نهادینه نشده و بخش تعاون مظلوم واقع گردیده است.

۲- اشاعه و ترویج روحیه تعاون در کشورهای در حال توسعه مستلزم بهبود در امر آموزش و اصولاً توجه زیاد به امر آموزش است زیرا یکی از مهمترین مشکلات تعاونها کمبود دانش و مهارت‌های داخلی استفاده کرد و هم می‌توان با اعزام مدیران شرکتهای تعاونی به کشورهای دارای سازمانهای تعاونی مدرن و پیشرفته از دانش و معلومات آن کشورها نیز استفاده کرد.

۳- پیشنهاد می‌گردد حتی المقدور کسانی که به تشکیل شرکتهای تعاونی مبادرت می‌نمایند در رشته مورد نظر شرکت، آگاهی و تخصص کافی داشته باشند این امر گرچه ممکنست عده‌ای را از عضویت در تعاونها محروم نماید اما به دلیل تخصص و تجربه تا حدود زیادی مشکل فنی و تخصصی شرکتهای مرتفع می‌نماید.

۴- بررسی علل و جهات توسعه اقتصادی حاکی از آن است که نیل به توسعه، نیاز به همکاری و تشریک مساعی شدید در سطح بین‌المللی دارد. مبادله تجربیات بین کشورها هم از لحاظ تحقیقات تعاونی و هم از لحاظ انجام همکاریهای علمی و عملی بین‌المللی بسیار نافع است.

کشورهای در حال توسعه حتماً لازم نیست به ایجاد شرکتهایی مبادرت نمایند که دقیقاً طبق مدل و نمونه کشورهای پیشرفته باشد باید وضع شرکتهای را با شرایط و خصوصیات هرکشور و مردم آن تطبیق داده و متناسب با امکانات، نیاز و

استعدادهای خاص هر منطقه جهت تشکیل تعاونها گام برداشت.
۵- هرگونه کار شکی و اعمال رفتار و دخالتهای بیش از حد بر تعاونها و اعضای آنها و همچنین محدود کردن فعالیت اعضا در جهت مخالف توسعه اقتصادی و اصل دموکراتیک

تعاونها خواهد بود مثلاً یک شرکت تعاونی اعتبار کشاورزی که عملاً و عمداً عضویت در این شرکت را به گروه کوچکی از کشاورزان محدود می‌سازد صلاحیت خود را به عنوان یک عامل توسعه اقتصادی از دست می‌دهد.

۶- به کارگیری روشهای مناسب جذب نقدینگی برای افزایش توان اقتصادی شرکتهای و اتحادیه‌های تعاونی در جهت افزایش تواناییهای مالی تعاونها و توسعه مشارکت مردم از طریق انتشار اوراق سهام، فروش برگه مشارکت و ایجاد همکاری بین شرکتهای بخش خصوصی و دولتی باتعاونهای مشابه و همکاری نیز در پیشبرد اهداف تعاونها بسیار موثر است.

۷- افزایش نقش تعاونهای مصرف در توزیع مایحتاج عمومی و تداوم حمایت دولت از این تعاونها با هدف اصلاح ساختار توزیع کالا در کشور به منظور کنترل قیمتها و مهار تورم نیز در امر توسعه بسیار می‌تواند موثر باشد.

۸- نقشی که دولت در توسعه تعاونها ایفا می‌نماید بسیار حساس و موثر است اگر دولت تعاونها را به منزله ابزاری که به مقاصد سیاسی او کمک می‌نماید تلقی کند نهضت تعاونی بوجود نخواهد آمد و تعاونها نخواهند توانست نقش ویژه خویش را در توسعه اقتصادی کشور ایفا نمایند. دولت باید ابتدا به اقدامات زیربنایی جهت تشکیل و بسط تعاونها مبادرت ورزد و به

شرکتهای تعاونی پس از پشت سر گذاشتن مراحل ثبت و تاسیس از طریق قرار دادن تسهیلات و منابع مالی - البته همراه با نظارت و حسابرسی کمک نماید تا به رشد لازم دست یابند اگر دولت با تسلط کامل بر تعاونها نظارت نماید و حق اتخاذ تصمیمات مهم را از آنان سلب نماید نهضت تعاونی نخواهد توانست به رشد و بالندگی کافی دست یابد. در نتیجه سیاست دولت در رابطه با تعاونها باید به گونه‌ای باشد که تعاونها بتوانند بدون آنکه استقلال خود را از دست دهند از کمکها و حمایتها و تشویق دولت برخوردار شوند.

منابع و ماخذ:

- ۱- ابراهیم زاده، علی - ملکی بیژن. شرکتهای تعاونی از تصمیم تا تشکیل انتشارات پایگان - ۸۱
- ۲- امینی، علی اکبر - تعاونها راهی به جامعه سالم. انتشارات وزارت تعاون ۱۳۷۲
- ۳- قره باغیان، مرتضی. اقتصاد رشد و توسعه. جلد ۱ چاپ سوم. ۱۳۷۳
- ۴- روزبهان، محمود. مبانی توسعه اقتصادی. انتشارات تابان. ۱۳۷۶
- ۵- کیری، طاهره. بروشور (از تعاون چه می‌دانید). روابط عمومی و امور بین‌الملل وزارت تعاون ۱۳۸۰
- ۶- خطیب، محمدعلی. اقتصاد توسعه جلد اول. انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران. ۱۳۷۱
- ۷- نهضت تعاون در کشورهای در حال رشد. سازمان مرکزی تعاون نشریه ۱۰۷
- ۸- چکیده پایان نامه‌های ایران - دوره ۸ - شماره ۲

- مرکز اطلاعات و

سندارک علمی ایران

۱۳۷۹

۹- اهداف توسعه

بخش تعاون در برنامه

پنجساله چهارم توسعه -

وزارت تعاون

۱۰ - پاسکوته،

مواتکینز، ویلیام، اصول

تعاون. ترجمه حسین

سالکی - انتشارات

مساعوت تحقیقات

آموزش و ترویج وزارت

تعاون. ۱۳۷۲

تعاونها به عنوان سازمانی متعلق به مردم سیاستهای مربوط به توسعه کشور را تفسیر کرده و به مورد اجرا می‌گذرانند. به طور کلی در اغلب موارد تعاونها وسیله‌ای به شمار می‌روند که به کمک آن تعداد زیادی از مردم کشور می‌توانند در برنامه‌ریزی اقتصادی مشارکت نمایند.